

OTSIKKO Lukuläksyt ja lukupiiritoiminta osana kirjallisuuden vuosikelloa alkuopetuksessa

Laatija: Riikka Rainiola

Tiivistelmä ja tavoitteet

Lukuharrastuksen edellytyksenä on riittävä lukutaito. Lukutaidolla voidaan tarkoittaa puhtaasti teknistä lukutaitoa, jonka perustana ovat kognitiiviset taidot. Teknisen lukutaidon kehittyessä myös tekstin sisältö hahmottuu lukijalle samoin kuin tekstin rakenne. Luetun ymmärtäminen edellyttää kohtalaista teknistä lukutaitoa. Lukukokemuksien karttuessa lukemiseen liittyvät metakognitiot alkavat kehittyä. Lukiessa tai luettua kuunnellessa tekstin ymmärtämisessä ja siitä nauttimisessa tarvittava sanavarasto karttuu. Kirjoja luetaan kouluvuoden aikana paljon ja tavoitteena on kehittää tapoja siihen, että oppilaat saavat lukemastaan irti enemmän sekä oppimisen että elämyksellisyyden näkökulmasta. Toteutuksessa kehitetään kirjallisuuden vuosikelloa, johon kuuluvat lukuläksyt, lukupiiritoiminta ja lukuteatteri.

Avainsanat: elämyksellinen lukeminen, alkuopetus, vuosikello

TOTEUTUKSEN KUVAUS

Taustaa

Kirjallisuuden merkitystä lapsen kehitykselle ei voi väheksyä. Tarinat tarjoavat lapselle elämyksiä, mahdollisuuksia samaistua, lohdutusta, huumoria, tilaisuuksia kohdata pelkoja, kokea empatiaa jne. Kirjallisuus tarjoaa turvallisia tapoja käsitellä erilaisia tunteita tai asioita. Kirjallisuus vastaa erilaisiin lukemisen tarpeisiin. Näitä ovat esimerkiksi itsensä sivistäminen, viihdyttäminen tai tiedonhaku.

Tärkeä osa lukemista on siitä saatava nautinto ja ilo. Jos lukeminen liittyy aina lukuläksyyn tai koulutehtävään, joka on siihen liitetty, voi se heikentää lapsen lukemisesta saatavaa nautintoa ja vähentää motivaatiota omaehtoiseen lukemiseen. Lapselle pitää antaa mahdollisuus kokea ja tulkita lukemaansa myös omista näkökohdistaan, eikä aina opettajan antaman tehtävän kautta. Varsinkin muistamista painottavat tehtävät voivat viedä huomiota pois lapsen omalle kasvulle olennaisista tulkinnoista. Lukemisen mielekkyyden kannalta on tärkeää antaa lapselle mahdollisuus vaikuttaa siihen mitä hän lukee. Valintaa voi aikuinen ohjata, mutta lopullinen valinta luettavasta kirjasta on hyvä jättää lapselle itselleen.

Opettajan on hyvä pohtia lasten yksilöllisiä eroja. Toiset osaavat helposti löytää sopivaa luettavaa, kun taas toisille mieluisan kirjan löytäminen voi olla vaikeaa. Toisaalta monesti lapset innostuvat lukemaan yhteisöllisistä lähtökohdista. Kaverin vinkkaama kirja voi innostaa tai halu kuulua johonkin joukkoon voivat ohjata kirjan valintaa. Luetun kirjan tulee olla sopivan tasoinen. Liian vaativa kirja tappaa lukuinnon nopeasti. Toisaalta lukutaidon kehittyminen vaatii myös haasteita lukutehtävissä. Lukutehtävien tulisi olla monipuolisia ja konkreettisia, mielellään myös toiminnallisia. Lapsen ohjaaminen lukukokemuksen jakamiseen toisten kanssa on tärkeää.

POLKU

Positiivisen lukijuuden kautta aktiiviseen lukijayhteisöön

Appleyard (1990) kuvaa lukijarooleja viiden eri ikäkausiin sijoittuvan roolin jaolla. Tämän jaon avulla pystyy hahmottamaan myös lukijuuden kehittymistä leikki-ikäisestä aikuiseen. Tässä toteutuksessa oppilaat sijoittuvat lukija leikkijänä ja lukija sankarina - tai sankarittarena -roolien ikävaiheisiin. Leikkijä-vaiheessa lapsi voi kohdata fantasiamaailmassa todellisen maailman asioita ja kokea, että pystyy siellä hallitsemaan niitä. Sankari-vaiheessa lapsi itse on vahvasti tarinan keskushahmo. Tarinoiden myötä lapsen maailmankuva ja käsitys ihmisen käyttäytymisestä selkiytyy ja täydentyy.

Toteutuksen lähtökohdat

Toteutuksen kohderyhmä on peruskoulun toisen luokan oppilaat. Esimerkkiluokka on kielellisiltä taidoiltaan erittäin heterogeeninen. Luokassa on pari kielellisesti lahjakasta ja iso joukko taitavia oppilaita. Luokassa luetaan paljon lastenkirjallisuutta, koska käytössä on lukuläksykirjana vaihtuva lastenromaani. Perinteistä lukukirjaa ei ole ollenkaan käytössä. Lisäksi oppilaille luetaan erillisiä tarinoita ja satuja.

Kehittämistoiminnan tavoitteena on muuttaa lukuläksysysteemiä erityisesti siitä kohdin, kun lapsi on kirjan saanut luettua. Toinen tavoite on löytää myös muita meidän luokkaamme ja omaan opetustapaani sopivia tapoja kirjallisuuden käsittelyyn. Toivoisin voivani rakentaa tällä hetkellä muodikkaan "vuosikellon", missä olisi vuoden mittaan muutamia kirjallisuuteen liittyviä projekteja tämän lukuläksysysteemin rinnalle. Toivoisin myös luokkaan kirjallisuuteen liittyviä rutiineja.

Kiireiseen koulutyön arkeen kaivataan elämyksellisyyttä ja toisaalta rauhaa. Näiden molempien saavuttamisessa kirjallisuus on oiva apu.

Lukuläksykäytäntö

Lukuläksysysteemi toimii niin, että valittavat kirjat on jaettu vaativuuden mukaan neljään eri tasoon (kirjahyllyssä värikoodit), ja lapsi saa valita kirjan opettajan hänelle antamasta ryhmästä. Kirjaa luetaan kotona jokaisena koulupäivänä 10 minuuttia joko ääneen tai itsekseen, riippuen siitä, millainen lapsen teknisen lukutaidon taso on. Jos harjoitusta vielä tarvitaan, suosittelen vanhemmille, että lapsi lukisi ääneen. Vanhempi kuittaa lukuläksyn luetuksi.

Kirjan luettuaan lapsi tekee siitä pienen kirja-arvostelun ja vaihtuvan tehtävän erilliselle paperille. Nämä lappuset kootaan luokan seinälle ja ovat siellä kaikkien tutkittavissa. Lukuläksysysteemin lisäksi tutustutaan muihin tekstityyppeihin, kuten tietoteksteihin, runoihin, sarjakuviin ja draamallisiin teksteihin muissa tehtävissä.

Lukuläksykirjasysteemi on toiminut hyvin. Lapset ovat lukeneet lukuvuoden aikana ison pinon kirjoja ja moni on innostunut lukemisesta harrastuksenakin. Vanhempien palaute on ollut myönteistä. Lukemisesta on tullut säännöllistä, ja opettajalle tämä on helppo systeemi. Lapsille systeemi on tuttu jo ekaluokalta ja siten ei tarvitse joka päivä merkitä lukuläksyjä, vaan voidaan mennä viikko kerrallaan. Systeemin toimivuudesta huolimatta kehittämiskohteeksi nimenomaan lastenkirjallisuuden

TURUN
YLIOPISTO

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

lukemisen monipuolistamisen ja elämyksellistämisen. POLKU-opintojen ja aiheeseen perehtymisen myötä olen ajatellut, että kirjallisuutta pitäisi käsitellä enemmän ja erilaisista näkökulmista. Tekemistä aiheen tiimoilta pitäisi monipuolistaa ja erityisesti oppilaan henkilökohtaista lukukokemusta pitäisi käsitellä enemmän ja niin, että erilaiset oppijat ja lukijat saisivat kukin kokea ahaa-elämyksiä lukemastaan itselleen ominaisilla ja mielekkäillä tavoilla.

Lukuläksysysteemin kehittäminen on vielä työn alla. Toivoisin löytäväni ajan, jolloin pystyisin juttelemaan oppilaan kanssa hetken hänen lukemastaan kirjasta. Lisäksi toivoisin, että pystyisin enemmän tukemaan oppilaita kirjojen valinnassa, erityisesti niitä, joille mieluisan lukemisen löytäminen ei ole helppoa. Suunnitelmissa on, että luetusta kirjasta tehtäisiin vaihtelevia tehtäviä, jotka eivät välttämättä olisi lainkaan kirjallisia. Tehtävä voisi olla esimerkiksi suullinen kirjavinkkaus kaverille. Seinälle koottaisiin vain luettujen kirjojen ”selkämyksiä”, koska lapsista on ihan mahtavaa, kun juhliitaan esimerkiksi sataa luettua kirjaa.

Lukupiirikäytäntö osaksi kirjallisuuden vuosikelloa

Ensimmäisenä vuosikellon projektina oli lukupiirin toteutus. Lukupiiri on erittäin hyvä työtapo kirjallisuuden työstämiseen, mutta tokaluokkalaisista osan lukutaitoon nähden haastava. Tavoitteena oli saada jokaiselle oppilaalle mukava kokemus tasolleen sopivasta, kiinnostavasta kirjasta sekä siitä, että kirjan käsittely omassa piirissä on kivaa ja omien mielipiteiden jakaminen on turvallista. Kirjojen valinnan tein tällä kertaa itse kirjastonhoitajan, joka toimii myös kirjavinkaajana, avustuksella. Hän etsi minulle ystävällisesti pinon eritasoisia ja -tyyppisiä kirjoja, joista valitsin kuusi kirjaa. Jaoin oppilaat lukupiireihin ja tein pienen vihkoson, jossa oli sovellettuna Lukuklaanin 3 - 4 luokkien tehtäviä sekä itsearviointia. Vihkosessa oli kirjan sivut jaettu neljälle viikolle ja siinä oli myös vanhemman kuittauskohta viikkourakan perässä. Lisäksi lukupiirien kokoontumisiin oli piirrostehtävä tai salapoliisitehtävä. Lukupiirit kokoontuivat kaksi kertaa viikossa: toinen elämykselliseen lukemiseen, toinen ohjatumpaa kirjan käsittelyä. Projektin päätteeksi arvioitiin kirja ja keskusteltiin arvioista omassa lukupiirissä.

Lukupiiri onnistui monella tapaa hyvin. Lapset olivat valtavan innostuneita sekä siitä, minkä kirjan saavat, että siitä kenen kanssa pääsee samaan lukupiiriin. Valitsin luettaviksi uudempaa, itselle vieraampaa lastenkirjallisuutta, jota kirjastonhoitaja minulle suositteli. Kaikki kirjavalinnat onnistuivat. Osa luki kirjan kahteenkin kertaan ”kun se vaan oli niin hyvä”. Lapsista oli myös kivaa, kun sai välillä itse määrittää, minkä verran luki minäkin päivänä tai vaikka lukea koko viikon annoksen kerralla, kun lukuläksy on normaalisti joka koulupäivä ja aina sama aika. Tehtävät koettiin kivoina, ja niitä myös esiteltiin mielellään omassa lukupiirissä. Yhteinen kirja koettiin yhdistäväksi asiaksi. Lukemisen ilon tavoite täyttyi ja myös monenlaisia tehtäviä sekä keskustelua oli paljon.

Parannettavaa on luonnollisesti aina. Tällä kertaa tehtävät lukupiirissä olivat ns. yleismallia ja siksi niissä ei päästy kovin syvälle. Jatkossa ajattelin ainakin jonkin viikon tehtäviin ihan juuri siihen nimenomaiseen kirjaan liittyvää pohdintaa. Tokaluokkalainen on vielä aika pieni, ja hänen olisi varmasti helpompi lukupiirissä pohtia ”Miksi Bella halusi ulos?” kuin miettiä yleisellä tasolla

POLKU

Positiivisen lukijuuden kautta aktiiviseen lukijayhteisöön

päähenkilön aivoituksia. Kuuden lukupiirin pyöriessä yhtä aikaa vauhdikkaassa porukassa, en päässyt itse osallistumaan/kuuntelemaan piireihin niin paljon kuin olisin halunnut. Seuraavaan lukupiiriin haluaisin myös draamatehtäviä sekä leikkiä ja muiden taidemuotojen käyttämistä luetun käsittelyyn ryhmän kanssa. Ideoita on paljon, joten siinä mielessä kehittäminen on helppoa. Lukupiiri - ja yleensäkin ryhmässä toimiminen, erityisesti kuunteleminen ja toisen huomioiminen - vaatii harjoitusta. Tokaluokkalainen tarvitsee vielä paljon ohjausta näissä asioissa. Kehittämiskohteena onkin näiden asioiden harjoittelun tehostaminen.

Vuosikellooni on tähän mennessä tulossa kaksi lukupiiriä, toinen ennen joulua ja toinen huhtikuussa. Teatteriprojekteja kirjallisuuteen pohjautuen haluaisin myös kaksi lukuvuoteen. Näiden lisäksi toivoisin ehtiväni vetämään projektin, jossa oppilas valitsee itse kirjan ja sen pohjalta tehdään kuvataidetta tai käsityö ja kootaan aarrelaatikko. Näitä käsitellään yhdessä toisten kanssa. Näiden rinnalla kulkevat opettajan lukemat kirjat, joiden keskeisin tehtävä on tarjota rauhallinen ja nautinnollinen hetki hektiseen koulupäivään.

Lukuteatterikokeilu seuraava vuosikellon toimintatapa

Seuraava konkreettinen vaihe interventiossani on teatteriprojektin toteuttaminen. Se toteutunee talviloman jälkeen. Tarkoituksena on tehdä pieniä esityksiä lukuteatteri-idea mukailen.

Lähteet

Aerila, J. & Kauppinen, M. (2019). Sytytä lukukipinä. PS-kustannus.

Hyppy tarinoihin –kirjanen. Haettu osoitteesta www.utu.fi/iki-taru.

Lukuklaanin opas alakoulun lukupiireihin. Haettu osoitteesta www.lukemo.fi/lukuintoa/lukuklaani/alakoulu/kasikirja-lukupiireihin/

